

Streszczenie

W artykule zaprezentowano podstawowe funkcje, modele organizacyjne, strukturę wewnętrzną oraz naczelników pionu kontrwywiadu zagranicznego 1. Zarządu Głównego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego (przy Radzie Ministrów) ZSRR w latach 1954–1991.

Przez 37 lat radziecki kontrwywiad zagraniczny funkcjonował w ramach struktur wywiadu cywilnego jako: 5. Wydział (od marca do lipca 1954 r.), 14. Wydział (od lipca 1954 do stycznia 1963 r.), Służba nr 2 (od stycznia 1963 do jesieni 1972 r.) oraz Zarząd „K” (od jesieni 1972 do października 1991 r.). W tym czasie kierowało nim dziewięciu naczelników, z których najdłużej na jego czele stali Władimir Klimkin, Anatolij Kiriejew (po niecałe osiem lat), Oleg Kaługin (niemal siedem lat) oraz Grigorij Grigorienko (łącznie ponad sześć lat). Jednostka należała do najliczniejszych w 1. Zarządzie Głównym KGB. Od końca lat 70. jej centrala liczyła dziesięć wydziałów, w których służyło około 200 oficerów. Kolejnych 500 realizowało zadania z pozycji ponad stu legalnych rezydentur rozmieszczonych na całym świecie. Możliwości operacyjne radzieckiego kontrwywiadu były imponujące – Służba nr 2 posiadała 1037 osobowych źródeł informacji, a w odniesieniu do Zarządu „K” szacuje się, że liczba ta wzrosła do 2000 osób.

Pion kontrwywiadu zagranicznego, realizując zadania agenturalnego przenikania do obcych służb specjalnych, werbowania i łącznikowania oficerów wywiadu i kontrwywiadu innych państw (zwłaszcza Stanów Zjednoczonych, wiodących krajów NATO, Japonii oraz Chin) oraz wykrywania ewentualnej agentury wewnątrz KGB i GRU, stanowił zarazem najbardziej newralgiczny element całego radzieckiego systemu wywiadowczego.